

DITTA GABAJOVÁ

DITTA GABAJOVÁ

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

23. jún 1914, Orlov, okres Sabinov
23. január 2000, Bratislava

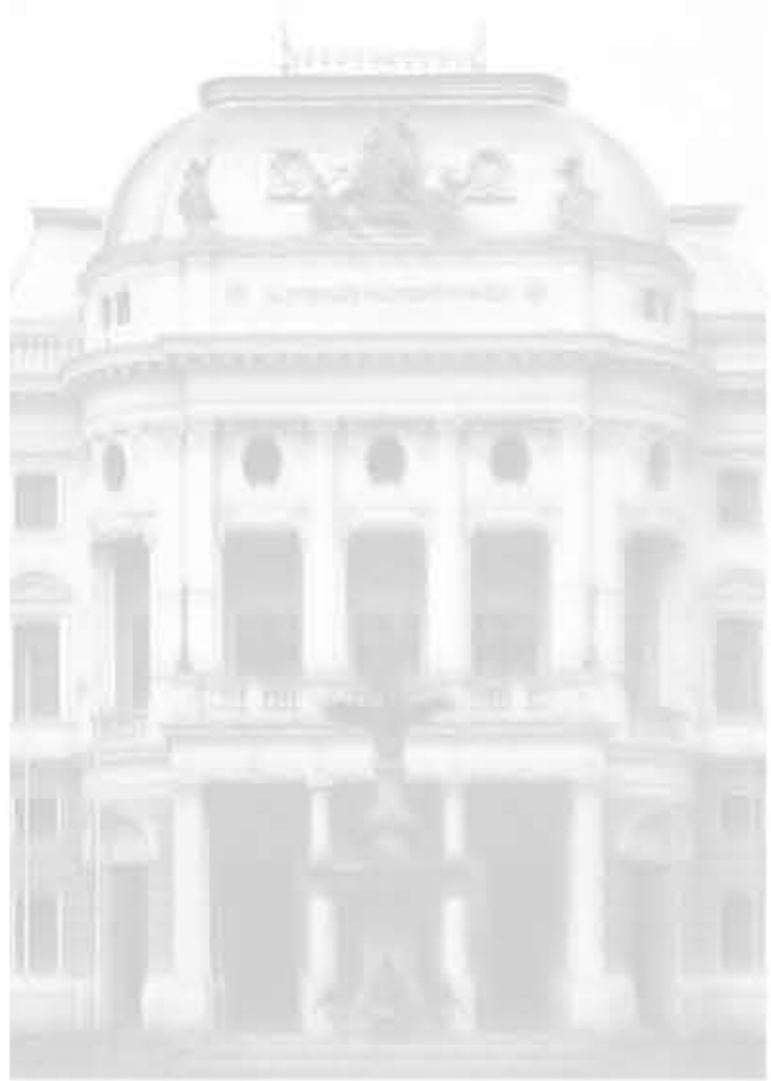
1937 absolútorium na Hudobnej a dramatickej
akadémii v Bratislave (Josef Egem)
1936 – 1938 učiteľka hudby na Hudobnej škole
v Žiline
1939 – 1970 sólistka Opery SND, mezzosoprán
pedagogická činnosť na Konzervatóriu v Žiline

Výstavu pripravil Divadelný ústav v spolupráci s Operou Slovenského národného divadla
Fotografický materiál použitý na výstave je z Archívu Divadelného ústavu
Autorka výstavy Michaela Mojžišová, grafické riešenie Viera Burešová.

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA
THE THEATRE INSTITUTE

DITTA GABAJOVÁ

PRVÉ PRÍLEŽITOSTI

Po predspievaní v SND mi zavolali a oznámili mi: „Gratulujeme, stali ste sa členkou operetného souboru.“ „Ale ja nechcem ísť do operety“, namietla som. „V tom prípade litujeme, nemáme miesto.“ A tak som sa dostala k svojej prvej úlohe – Barbare. (D. Gabajová, *Smena na nedeľu*, 6. 10. 1994)

Taanach
V. Stojanov: **Salambo**, 1942
S L. Svobodovou

Antonia
E. d'Albert: **Nížina**, 1942
S E. Lembovičovou, M. Česányiovou a R. Kustrovou

Od operetných partov (Barbara v Straussovej *Noci v Benátkach*, Hedvička v Schubertovom a Bertého *Dome u troch dievčatiek*, Izabella v Suppého *Boccacciovi*) sa Dita Gabajová v omladenom vojnovom súbore SND postupne prepracovala k veľkým príležitostiam. Po roku 1945 zaujala popri Nine Hazuchovej post prvej mezzosopranistky súboru, ktorý zastávala celé nasledujúce desaťročie.

Javotte
J. Massenet: **Manon**, 1942
S R. Kustrovou a G. Veclovou

Pani Reichová
O. Nicolai: **Veselé ženy windsorské**, 1943
S H. Bartošovou

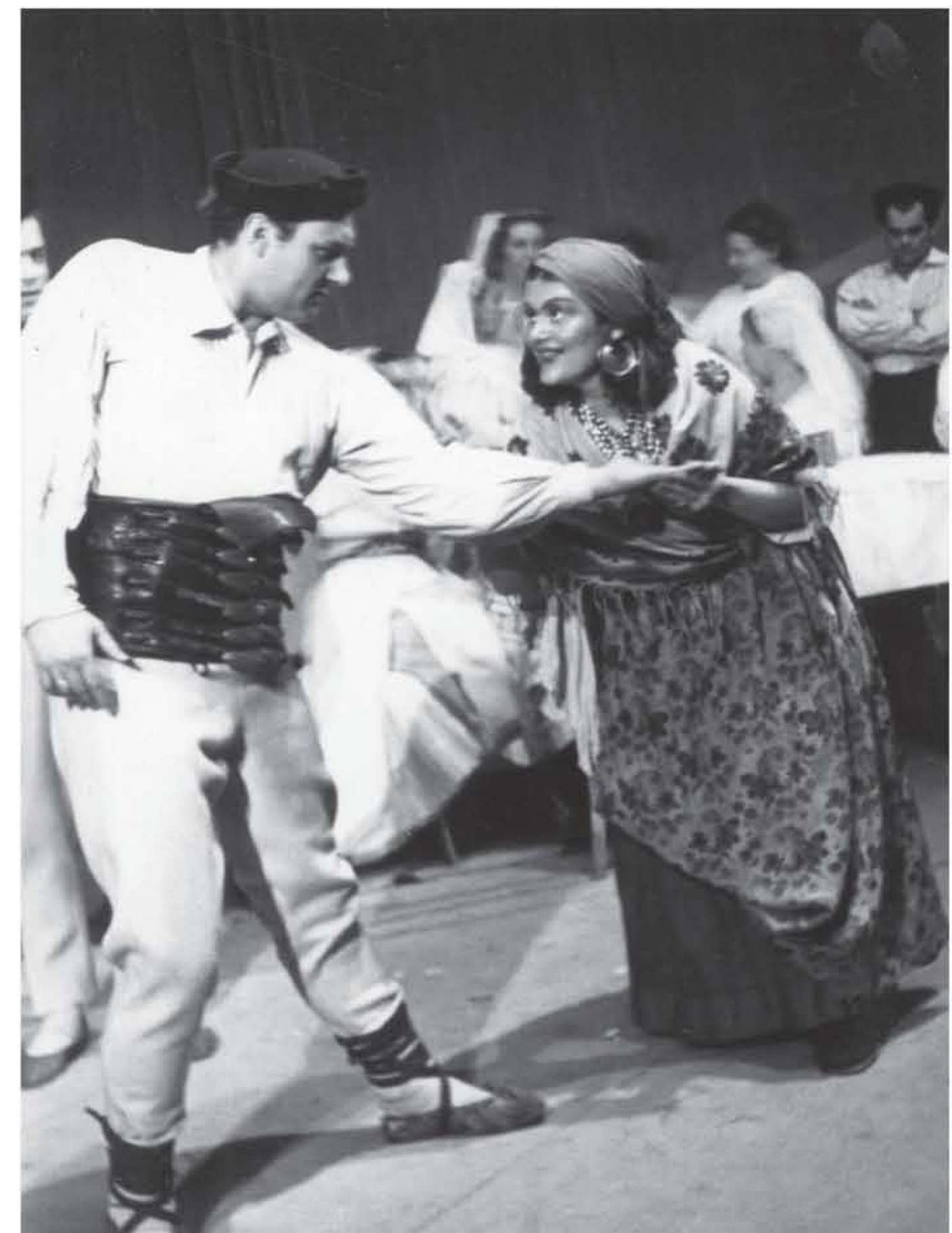
Druhá slúžka
R. Strauss: **Elektra**, 1943
S M. Medveckou, D. Stanislavovou, G. Veclovou a R. Kustrovou

Nancy
F. von Flotow: **Marta**, 1945
S M. Česányiovou

SLOVENSKÁ OPERA

Dita Gabajová stála pri premiérach viacerých titulov slovenských autorov. Figuruje v premiérových obsadeniach Holoubkovej *Túžby*, ku ktorej napísal slová jej manžel Ferdinand Gabaj (*Cigánka*), Suchoňovej *Krútnavy* (*Zalčička*), Cikkerovej opernej prvotiny *Juro Jánošík* (Elena Palugyayová) i jeho vrcholných opusov *Vzkriesenie* (Jeufímia Bočková) a *Mister Scrooge* (zlodejka Kreithová), Andrašovanovho *Figliara Gela* (Karolína) aj Kořínkovej opernej rozprávky *Ako išlo vajce na vandrovku* (*Moriak*).

Cigánka
L. Holoubek: *Túžba*, 1944
S A. Ludvigom

Zalčička
E. Suchoň: *Krútnava*, 1949
S R. Nebeskou, F. Hájkom, Z. Ruth-Markovom, O. Hanákovou, K. Adamkovičom, M. Česányiovou, Š. Hozom a J. Gabčovou

Zalčička
E. Suchoň: *Krútnava*, 1952
So Š. Hulmanovou a J. Gabčovou

Elena Palugyayová
J. Cikker: *Juro Jánošík*, 1954
S B. Hanákom

Karolína
T. Andrašovan: *Figliar Gelo*, 1958
S J. Wiedermannom

SLOVANSKÁ OPERA

Ol'ga z Čajkovského Eugena Onegina bola prvou opernou postavou, ktorú – vtedy ešte v pozícii hosťa – dvadsaťpäťročná debutantka Dita Gabajová stvárnila na doskách SND. Odvtedy ju nielen táto rola, ale i ďalšie party slovenskej (najmä ruskej) opernej tvorby sprevádzali celým profesionálnym životom. Popri inom spievala v oboch legendárnych inscenáciách ruského režiséra Dombrovského v prvej polovici päťdesiatych rokov (v Borisovi Godunovi hneď dve postavy – Marínu Mníškovú i Krčmárku).

Leľ
N. Rimskij-Korsakov: **Snehulienka**, 1947
S B. Hanákom, F. Hvastijom, M. Medveckou, A. Hrušovskou, F. Krčmářom,
N. Hazuchovou, F. Hájkom, J. Novákom, O. Hanákovou, R. Petrákom,
V. Holoubkovou a A. Illenbergerom

Ol'ga
P. I. Čajkovskij: **Eugen Onegin**, 1945
S H. Bartošovou

Ol'ga
P. I. Čajkovskij: **Eugen Onegin**, 1952
S F. Šubertom

Žofia
S. Moniuszko: **Halka**, 1950
S E. Schützom

Marína Mníšková
M. P. Musorgskij: **Boris Godunov**, 1954
So Š. Hozom

Krčmárka
M. P. Musorgskij: **Boris Godunov**, 1954
S G. Pappom

Sympatie si získali Dita Gabajová a Janka Gabčová v úlohe Chivrije, ktoré s osobitnými znakmi vlastného umeleckého prejavu zvládli túto náročnú úlohu do dôsledkov presvedčivo. (M. Palovčík, *Film a divadlo*, 31. 12. 1959)

Chivrija
M. P. Musorgskij: **Soročinský jarmok**, 1959
S B. Šimanovským

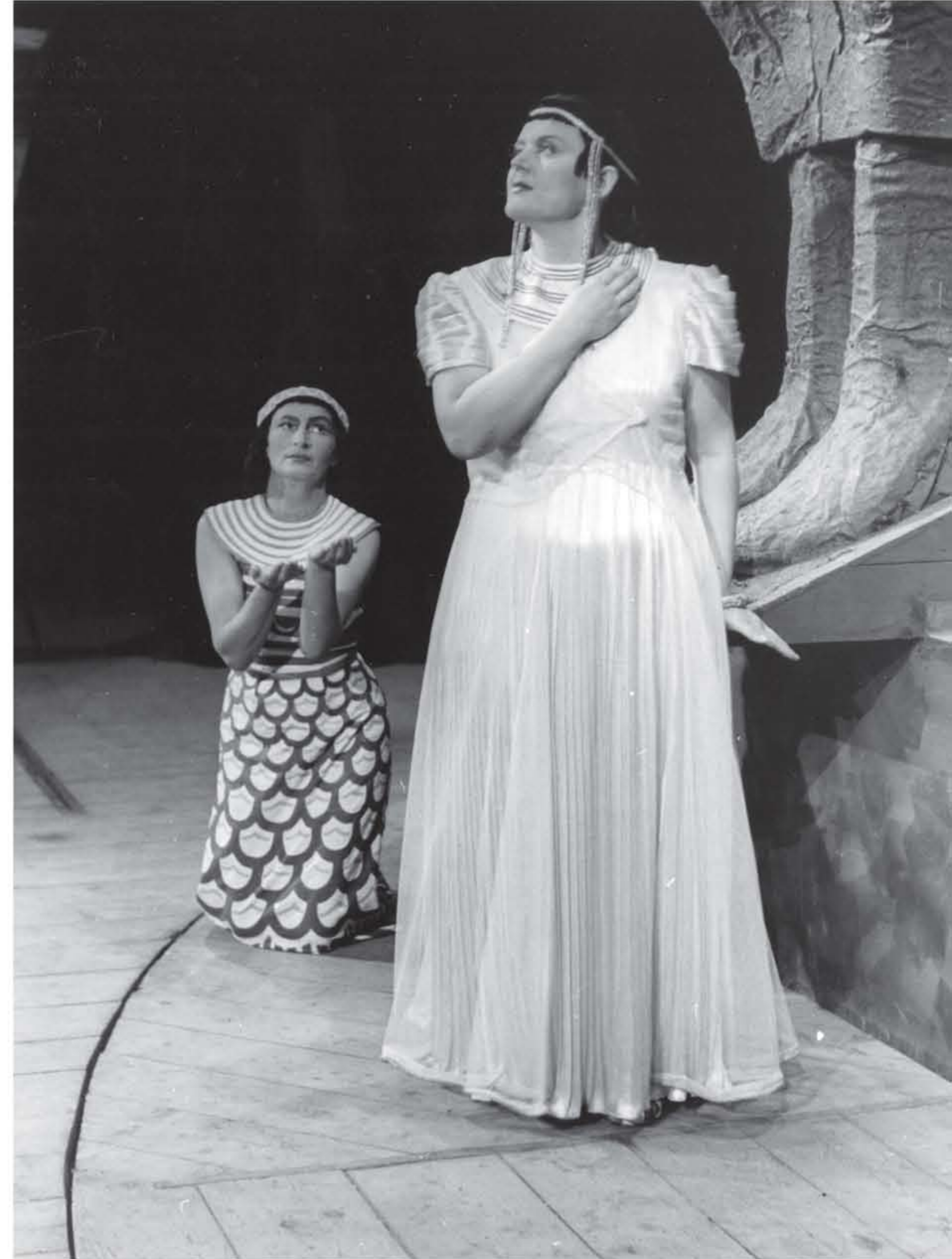
Marínu spievajú Nina Hazuchová a Dita Gabajová. Obe napĺňajú herecky túto postavu širokou emocionálnou stupnicou. Hazuchová je výborná vo vokálnej kantiléne. Gabajová sa s úlohou hlasovo väčšmi mazná, rozvíja ju v jemne dramatinovaných vlnách, vokálne bezpečne. (Z. Nováček, *Kultúrny život*, 17. 4. 1954)

VERDIOVSKÉ POSTAVY

V galérii verdiovských postáv Dity Gabajovej zaujímajú výnimočné miesto najmä dva rozporné dramatické charaktery – Amneris z Aidy a princezná Eboli z Dona Carlosa. Prvú z hrdiniek spievala už v úvode kariéry, v druhej sezóne svojho pôsobenia v SND.

Amneris
G. Verdi: *Aida*, 1941
S A. Veličom, H. Bartošovou, Š. Hozom a Z. Ruth-Markovom

Amneris
G. Verdi: *Aida*, 1949
S M. Česányiovou

D. Gabajová stvárňuje princeznú Eboli ako temperamentnú ženu – Španielku, u ktorej meradlom všetkého konania sú jej city. Značná dávka temperamentu zľudšťuje v jej podaní túto v podstate tragickú postavu, no na druhej strane vedie k preexponovaniu hlasových možností, čo sa odráža v nevyrovnanom speváckom zvládnutí roly. Napriek tomu podáva D. Gabajová – hlavne v siedmom obraze – jeden zo svojich úspešných výkonov.

(M. J. Terrayová, *Slovenské divadlo*, 5/1956)

Eboli
G. Verdi: *Don Carlos*, 1956

Flora Bervoix
G. Verdi: *La traviata*, 1948
S M. Kišonovou-Hubovou

Inez
G. Verdi: *Trubadúr*, 1963
So Š. Hulmanovou

FRANCÚZSKA OPERA

Po menšej postave Javotte z Massenetovho Werthera, Mercedes z Bizetovej Carmen a Nicklaussovi v Hoffmannových poviedkach sa Dita Gabajová dostala k dvom veľkým postavám francúzskej opery: k osudovej Carmen a k Massenetovej Dulcinei, ktorá sa stala jej najobľúbenejšou opernou hrdinkou.

Nicklausse
 J. Offenbach: **Hoffmannove poviedky**, 1946
 S J. Heribanom a M. Cesányiovou

Dulcinea nebola jednoduchá sedliacka dievčina, ale rozmarná dáma. Keď jej ukradli šperky, poslala po ne Dona Quijotta, aby sa ho zbavila, s posmešnou výzvou: „Ak mi ich nájdete, vydám sa za vás!“ A on prestál toľko útrap a nebezpečenstiev, kým dostal šperky nazad – a to všetko pre ňu, svoju zbožňovanú. A keď jej ich priniesol, vysmiala sa mu. On sa neurazil, ani nenahneval, ale ďakoval jej za úprimnosť, ktorú hodnotil viac ako pretváрку, i keď pravda bola preňho krutá. V Dulcinei však práve tu nastane duševný zlom. Pozná v ňom dobrého človeka a prosí ho o odpustenie. Massenetova Dulcinea mi učarovala. A možno aj preto, že Dona Quijota hral Arnold Flögl. To bol mimoriadny herec. (D. Gabajová, *Smena na nedeľu*, 6. 10. 1994)

Krásna Dulcinea
 J. Massenet: **Don Quijote**, 1948

S A. Flögлом

S L. Kubíčkom a J. Krčméryovou

KAČA

Najlepšou figúrkou na scéne bola Dita Gabajová v titulnej role Kače. Aj keď jej úloha neposkytuje možnosti poukázať na hlasové kvality, dáva jej dostatok príležitostí uplatniť herecké schopnosti. Jej Kača je skutočne vzorná postavička, naplnená jemne a rozvážne podávaným humorom; nedá sa strhnúť k nevkusnostiam, ku ktorým by úloha zvädzala.

(j. h., Čas, 30. 10. 1947)

A. Dvořák: Čert a Kača, 1947

S.J. Gabčovou

Najmilšie príležitosti? Na to by ste sa herečky nikdy nemali spytovať. Odpovie vždy inakšie, alebo neodpovie vôbec. Pani Dita vravieva: „Moja Dulcinea, moja sladká!“ Ale to preto, lebo tam postretla najúprimnejšieho milenca všetkých čias, Dona Quijota, a ešte k tomu ho hrávali Arnold Flögl a Fero Zvarík. Kritici sa zahľadeli do jej Amneris z Verdiho Aidy, divákov očaril po tri razy – a vždy ináč – jej temperament a nezmarná životná túžba, prejavená tancom, hlasom a vášňou v Carmen. Deti ju zbožňovali za Kláskovú v Lampáši. Ale ja, keby som mal prútik čarovný, by som privolať až z pekla jej šantivú, nesmrteľne ženskú, na zamilovanie veselú Kaču, ktorá v najľúbeznejšej Dvořákovskej opere aj s čertom vybabre!

(M. Procházka, Večerník, 24. 6. 1999)

A. Dvořák: Čert a Kača, 1955
S F. Krčmářom

So Š. Hozom

CARMEN

G. Bizet: *Carmen*, 1946
S T. Tygesenom

Carmen... Bola som mnou vlastne po celý môj umelecký život. Stretla som sa s ňou už ako poslucháčka Hudobnej akadémie, keď mi profesor Egem vybral tri jej árie pre interný školský koncert. V druhom roku môjho angažmán v SND mi prideliť úlohu Mercedes. Bola som rada, chápala som, že si ako začiatovníčka ešte nemôžem trúfať na titulnú postavu a Mercedes mi bude dobrou školou.

Po vojne prevzal vedenie opery SND vynikajúci dirigent, Krešimír Baranovič. Ku koncu sezóny 1945/46 som od neho dostala nádherný dar – úlohu Carmen. Oj, bolo to nádherné obdobie môjho života! Mladá speváčka, vytúžená úloha, krásna práca na štúdiu s veľkými umelcami, od ktorých sa vnímavý človek mohol veľa naučiť a čerpať z toho po celý život! Dnes viem i to, že moja Carmen bola ďaleko od ideálnej predstavy. Mala som zábrany, ktoré ma zväzovali po celé prvé dejstvo. Potom som sa pomaly začala uvoľňovať – tanec s kastanetami, duet s Donom José už začali vo mne žiť a kartová ária z tretieho dejstva bola mojím najmilším číslom, tu som odhalila celé vnútro postavy, vyjadrila vieru v osud, pred ktorým niet úniku. Vrcholom pre mňa bolo však štvrté dejstvo, kde som sa popri náročnom speváckom parte mohla vyžiť aj po hereckej stránke.

Moja druhá Carmen z roku 1954 bola už umelecky zrelšia, spevácky bez problémov. (...) Posledný raz som ju spievala pri svojom 25-ročnom jubileu. Tým sa vlastne uzavrel kruh, začatý kedysi strašne dávno v triede profesora Egema.“
(Zo spomienok Dity Gabajovej, bulletin Carmen, SND 1985)

S G. Pappom

G. Bizet: *Carmen*, 1954
S A. Hornungovou a Š. Hulmanovou

S G. Pappom

MAMKY, BABKY, TETKY

Hlasový odbor predurčil Ditu Gabajovú aj k charakterovým postavám: mamky, babky a tetky sprevádzali umelkyňu hneď od počiatku jej kariéry. Ako tridsaťročná zahrála v *Predanej neveste* matku svojej rovesníčke Margite Česányiovej i o desať rokov staršej Helene Bartošovej, o dva roky neskôr bola babičkou rovesníckam Marke Medveckej a Zite Hudcovej-Frešovej (Janáčkova starenka Buryjovka), až sa napokon v šesťdesiatych rokoch od Dvořákovskej populnatej Kače, ktorá patrila dlhý čas k jej profilovým partom, „prespievala“ a „prehrala“ k postave Kačinej matky.

Ludmila
B. Smetana: *Predaná nevesta*, 1945
S M. Česányiovou

Buryjovka
L. Janáček: *Jej pastorkyňa*, 1946

Háta
B. Smetana: *Predaná nevesta*, 1953
S M. Česányiovou, N. Hazuchovou, E. Schützom, F. Zvarikom a V. Nouzovským

Matka
E. Humperdinck: *Medovníková chalúpka*, 1959
S J. Wiedermannom

Háta
B. Smetana: *Predaná nevesta*, 1961
S O. Malachovským a B. Šímanovským

CHARAKTEROVÉ POSTAVY ZRELEHO OBDOBIA

V druhej polovici päťdesiatych rokov minulého storočia sa epicentrom repertoáru Dity Gabajovej stali charakterové postavy z opier domácej aj svetovej opernej tvorby, ktorým dala pečať vyzretej umeleckej osobnosti. S Operou SND sa lúči v sezóne 1969/1970 a svoju nevypchávaciu energiu presúva do oblasti vokálnej pedagogiky, na Konzervatórium v Žiline.

Marcelina
W. A. Mozart: *Figarova svadba*, 1955
S F. Krčmářom a J. Blahom

Kosova
T. Chrennikov: *V búrke*, 1956

Pamela
D. F. E. Auber: *Fra Diavolo*, 1957
S J. Wiedermannom

Annina
R. Strauss: *Gavalier s ružou*, 1958
S J. Hadrabom

Katarína
J. Pauer: *Zuzana Vojňová*, 1959
S J. Wiedermannom